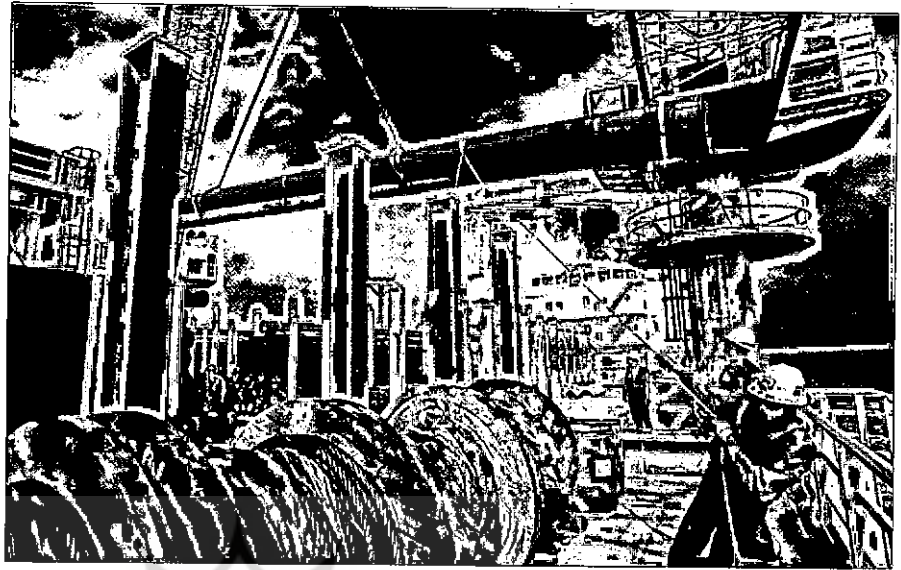

در حاشیه دومین همایش مؤسسه روند

دیدگاه جواد یارجانی در باره تشکیل سازمانی همانند اوپک در زمینه گاز

مصرف داخلی یا صادرات گاز؛ ایران، رقیب ایران

تشکیل اوپک گازی از جمله موضوعات بحث برانگیز دومین کنفرانس مؤسسه روند بود؛ چندان که برخی شرکت کنندگان نگرانی خود را از تبدیل شدن چنین تشکیلاتی به یک کارتل ابراز داشتند. در حاشیه کنفرانس نظر جواد یارجانی، نماینده ملی ایران در اوپک را در باره اوپک گازی جویا شدیم که حاصل آن را می خوانید.

یارجانی اطلاق اوپک گازی به یک سازمان فعال در زمینه گاز را بیشتر یک اشتباه رایج دانست و در توضیح گفت: اوپک یعنی کشورهای صادرکننده نفت. بنابراین می توان گفت سازمانی شبیه اوپک، یعنی همان مطلبی که مقام رهبری بکار برده بودند. به همین دلیل اصطلاح اوپک گازی را باید کم کم کنار گذاشت.

یارجانی دلیل واکنش های متفاوت نسبت به شکل گیری چنین نهادی را برداشت های گوناگون کشورها از موضوع دانست و گفت همگان در باره سازمانی که هنوز وجود ندارد و قرار است شکل بگیرد ابهام دارند. در واقع هنوز سازمانی ایجاد نشده تا نوع عمل آن مورد بحث قرار گیرد.

وی پیشینه تشکیل اوپک و تجربه کشورهای گوناگون در باره این سازمان را دلیل حمله و یا حمایت از تشکیلات جدید دانست و در عین حال به ناآگاهی جدی در باره نقش اوپک اشاره کرد: طبیعی است وقتی ایران پیشنهاد می کند سازمان موجود فعال تر عمل کند و نقشی مانند اوپک بر عهده بگیرد، واکنش هایی بروز می کند. طرف دیگر، روسیه است که بزرگ ترین صادرکننده گاز دنیاست.

یکی از نگرانی ها به هنگام تشکیل اوپک تبدیل آن به یک کارتل بود. دیدگاه یارجانی در این باره چنین بود: از ابتدای تشکیل اوپک از سال ۱۹۶۰ همیشه این بحث مطرح بوده است که آیا اوپک یک کارتل است؟ بر اساس تعاریف اقتصاد سیاسی اصطلاح کارتل و یا کارتل بزرگ قابل اطلاق به اوپک نیست. اما در طول فعالیت اوپک، هر زمان تصمیم های این سازمان موجب افزایش شدید قیمت ها شد، حمله به آن هم آغاز و گفته شد که اوپک در نقش یک کارتل عمل می کند. هم اکنون نیز در آمریکا بعضی از اعضای اوپک به دادگاه فراخوانده می شوند، با

این عنوان که اعضای اوپک سدی هستند در برابر رقابت آزاد. این در حالی است که مفاد اساسنامه اوپک، که ۴۷ سال پیش نوشته شده، همچنان قابل دفاع است. در این اساسنامه صحبتی از این نیست که هدف اعضا و صادرکنندگان تنها افزایش قیمت نفت است؛ بلکه از قیمتی برای نفت صحبت می شود که بر مبنایب صادرکنندگان باشد و درآمد مناسب برای آن ها فراهم کند. منافع سرمایه گذاران را تامین کند و در عین حال منافع مصرف کنندگان نیز رعایت شود. بنابراین به دلایل مختلف می توان ادعا کرد که اوپک کارتل نیست. اگر هم روزی سازمانی شبیه اوپک برای گاز با مشخصات خاص خود (گاز با نفت متفاوت است و نوع قراردادش متفاوت است) تشکیل شود باز خواهیم گفت که یک کارتل نیست.

در واقعی این شرکت های نفتی هستند که به شکل کارتل عمل می کنند، چون فعالیت آن ها کاملاً در خفاست و توافق های شان آشکار نیست. این شیوه برخلاف روش اوپک است. اوپک پس از هر اجلاسی که در زمینه تعیین قیمت تشکیل می دهد توافق و تصمیم های خود را اعلام می کند.

نکته دیگر اینکه کارتل ها بازار را تقسیم می کنند، حالیکه اوپک چنین روشی ندارد. تمام اعضای اوپک به عنوان صادرکننده نفت، رقیب یکدیگر هستند و پس از هر اجلاس به کار بازاریابی خود می پردازند.

سوم اینکه در یک کارتل واقعی برای کسی که توافق پنهانی را نقض می کند مجازات در نظر گرفته می شود، اما در اوپک چنین نیست. خیلی از توافقات محرمانه (Gentleman Agreement) است و هر کشور در اجرای تصمیم اختیار تام دارد.

به این دلایل، اوپک یک کارتل نیست و سازمانی همانند آن را برای گاز، نمی توان یک کارتل شمرد، چرا که تلاش نخواهد کرد با اعمال فشار بر خریداران قیمت ها را بالا ببرد.

در عین حال نباید از یاد برد هر زمان که دولت آمریکا در پی ثبات قیمت نفت در بازار است به اوپک رومی آورد. اصطلاحی در بازار نفت است و می گویند اگر اوپک نبود باید ایجاد می شد، چون بازار بسیار بزرگی است و نمی توان همه موارد را بر عهده بازار گذاشت. در نتیجه اوپک به عنوان یک لنگر عمل می کند.

موضع روسیه

نخستین اجلاس وزارتی مجمع کشورهای صادرکننده گاز به ابتکار ایران در اردیبهشت ۱۳۸۰ برگزار شد. کشورهای الجزایر، اندونزی، برونی، ترکمنستان،

روسیه، عمان، قطر، مالزی، نروژ (عضو ناظر) و نیجریه در آن شرکت داشتند. دومین اجلاس در الجزایر و پس از آن سه اجلاس دیگر وزارتی تشکیل شد و آخرین نشست در دوحه قطر برگزار گردید. در این نشست پیشنهاد تشکیل ششمین اجلاس وزارتی مطرح شد و در آن کشورهای الجزایر، بولیوی، مصر، ایران، اندونزی، لیبی، مالزی، نیجریه، نروژ، قطر، روسیه، ترینیداد، توپاگو، امارات متحده عربی و ونزوئلا شرکت داشتند. یارجانی در این باره گفت با وجود آنکه روسیه از همان ابتدا در اجلاس ها حضور داشت اما موضوع جدی گرفته نمی شد. در برخی اجلاس ها حتی سفرای مقیم کشورها حضور می یافتند، اما در اجلاس قطر هم تعداد کشورها افزایش یافت و هم روسیه در سطح بالایی شرکت کرد. قطر از ابتدا با موضوع جدی برخورد کرد و دوبار میزبان اجلاس شد. به نظر می رسد اکنون روسیه هم متقاعد شده که وجود چنین تشکیلاتی به نفع منافع ملی آن کشور است. به هر حال کشورهای برای منافع بلندمدت از برخی منافع کوتاه صرف نظر می کنند.

هرچند روسیه به تشکیل سازمان مورد بحث، علاقه نشان می دهد، ولی هنوز ابعاد این علاقه مشخص نیست و نمی توان نسبت به ادامه آن اطمینان داشت. در اجلاس قطر تصمیم گرفته شد کمیته ای در بالاترین رده کشورها تشکیل شود تا با برگزاری نشست هایی برای اجلاس وزرا که سال آینده در مسکو برگزار می شود، آمادگی لازم حاصل شود.

اما در این مورد هم اطمینان کافی وجود ندارد. در واقع نمی توان با قطعیت گفت در این نشست ها روی چه مواردی توافق خواهد شد و جهت این سازمان چه خواهد بود. یارجانی در این باره توضیح داد: اجماع همه کشورها در این زمینه لازم است. ممکن است کشوری مانند الجزایر با توجه به منافع که از صادرات گاز به اروپا هم با خط لوله و هم ال ان جی دارد نظری را ابراز کند، یا قطر به عنوان صادرکننده بزرگ ال ان جی از این سازمان تصور خاص خود را داشته باشد. ممکن است روسیه هم به عنوان صادرکننده عمده با خط لوله و فاقد ال ان جی سازمان را به گونه ای دیگر تعریف کند. در این میان ایران که هنوز دستی در صادرات ندارد و گام های اولیه را برمی دارد علاقه مند است از تجربیات دیگران بهره مند شود. به هر حال چنین سازمان هایی در طول زمان شکل می گیرند.

در کنفرانس دوحه یک کمیته کاری شکل گرفت که در واقع تشکیل اتحادیه ای از دارندگان گاز را پایه ریزی خواهد کرد. در همین جلسه روسیه مسئول تدارک کار شده، قرار است نشست هایی در مسکو ترتیب یابد.

یارجانی در این باره گفت: "روس ها موضوع را خیلی جدی گرفته اند. آن ها جلسه ای را برگزار کرده اند و در صدد تشکیل جلسه بعدی هستند. باید منتظر بود و دید آیا این علاقه جدید روس ها از سوی دیگر کشورها پیگیری خواهد شد یا نه". یارجانی به این نکته نیز اشاره کرد که گرچه اصل تشکیل اتحادیه پذیرفته شده، اما باید تک تک اعضا در مورد آن به توافق برسند. براین نکته نیز تاکید کرد که باید منتظر ماند تا اعضا روی چه حداقل هایی توافق خواهند کرد.

به دلیل منابع عظیم گازی روسیه برخی از هم اکنون نقشی، همانند نقش عربستان در اوپک، برای آن قائلند. یارجانی زمان را برای پذیرش این تحلیل زود دانست، در همین حال گفت: "البته طبیعی است کشوری که هم دارای وزن سیاسی و هم اقتصادی است و در صادرات گاز نیز حرف زیادی برای گفتن دارد چنین نقشی را برعهده بگیرد. اما کشورهای دیگری هم هستند که گرچه کوچک، اما از نظر صادرات گاز اهمیت دارند."

هرچند روسیه به تشکیل سازمان مورد بحث، علاقه نشان می دهد، ولی هنوز ابعاد این علاقه مشخص نیست و نمی توان نسبت به ادامه آن اطمینان داشت

وی بار دیگر به او یک اشاره و تاکید کرد: "این سازمان مانند اوپک در اختیار کشور خاصی نخواهد بود. ممکن است کشوری در بحث های مطرح شده با تکیه بر موقعیت و نوع استدلال دیگران راقانع کند که با او همراه شوند، ولی تصمیم ها جمعی خواهد بود. خیلی ها به اشتباه تصور می کنند تصمیم گیری در اوپک در اختیار یک کشور است. این طور نیست، در موارد بسیاری ممکن است حتی یک کشور نظر خاص خود را اعلام هم کرده باشد، ولی در بحث ها نتیجه ای متفاوت به دست آمده باشد. همین تعدیل نظر هاست که سبب تداوم چنین سازمانی می شود."

جایگاه ایران

گرچه ایران دومین دارنده گاز جهان است، اما هنوز در

صادرات جهانی گاز نقش درخور توجهی ندارد. یارجانی در این خصوص گفت: از نظر تراز صادرات و واردات، ایران وارد کننده خالص است. از ترکمنستان گاز وارد و مقداری گاز به ترکیه صادر می کنیم. به دلیل مصرف بیش از اندازه در داخل، صادرکننده مهمی نیستیم، اما به علت داشتن ذخایر عظیم، پیش بینی می شود در سال های آینده نقش مهمی از نظر صادرات ایفا کنیم.

به هنگام بحث درباره تشکیل سازمانی برای گاز آنچه بیش از همه شنیده می شود تفاوت این محصول با گاز است و همچنین حساسیت بیشتر در باره امنیت صدور آن. ضمن اینکه تبدیل گاز به ال ان جی نیاز به سرمایه گذاری و فناوری سطح بالا دارد. یارجانی در جواب اینکه آیا ایران باید به سمت خطوط لوله روی آورد یا ال ان جی؟ پاسخ داد: "با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران، می توان هم بازار اروپا را مد نظر داشت، هم هسماگان و هم شرق را. به نظر می رسد سیاست ایران این است که خود را مقید به یک نوع روش صادراتی نکند. هم ال ان جی و هم خط لوله هر دو را مدنظر دارد. هم اکنون نیز چند طرح را دنبال می کند. خط لوله صلح که از مسیر پاکستان به هند می رود، یا خط لوله به امارات متحده عربی. حتی صادرات گاز به کویت هم مطرح شده است. بحرینی ها هم علاقه مندند از طریق خط لوله از ایران گاز بخرند. حتی عمان که صادرکننده ال ان جی است، با توجه به موضوع توازن انرژی، کمبود گاز را حس می کند و مایل است به وسیله خط لوله از ایران گاز دریافت کنند. طرح ناباکو که هدف نهایی اش اروپا است اظهار علاقه کرده که از طریق خط لوله از ایران گاز بگیرد که می تواند امتداد خط لوله به ترکیه باشد. ارمنستان هم اکنون از طریق خط لوله از ایران گاز دریافت می کند. طبیعی است برای کشورهایی که نزدیک هستند و امکانات سرمایه گذاری سنگین در ال ان جی ندارند باید با خط لوله گازرسانی شود. در بلندمدت برای اینکه خود را مقید خط لوله نکنیم در پی ال ان جی هستیم. گرچه فناوری آن بسیار سرمایه بر است، ولی آینده نشان می دهد که به خصوص در کشورهای ثروتمند به این نوع گاز که ممکن است بازار تک محموله آن بیش از زمان حال باشد به بازار نفت شبیه تر شود؛

گرچه ایران هر دو سیاست را پیش می برد، اما باید گفت بزرگترین رقیب ایران در این زمینه خود کشور و مصرف داخلی مان است. اگر مصرف داخلی این گونه ادامه یابد و محدودیتی بر آن اعمال نشود، شاید سال های سال نتوانیم صادر کننده باشیم. بزرگ ترین رقیب ایران برای صادرات مصرف داخلی نفت و گاز است. ●